

مکان‌یابی شهر ایلخانی اوجان براساس منابع تاریخی و بررسی‌های باستان‌شناختی (مطالعه محوطه‌های کولر و دالی دره‌سی در شهرستان بستان آباد)

رحیم ولایتی*
بهزاد مهدی‌زاده**
حمید خانعلی***

چکیده

شهر اوجان از جمله شهرهای اسلامی ایران است که در دوره ایلخانی رشد و توسعه یافت. این شهر بنا بر گفته منابع، از قرون اولیه اسلامی نیز وجود داشته است، اما در پی حوادث مختلف از جمله زلزله و جنگ‌های مختلف نتوانسته بود موجودیت خود را به عنوان یک شهر مهم و استراتژیک آشکار سازد و تنها در دوره ایلخانی است که این مهم حاصل می‌شود. با توجه به کمبود اطلاعات در خصوص مکان دقیق این شهر و بی‌توجهی محققان به تحقیق بر روی بقایای آن، ضرورت بررسی و مطالعه بر روی آن احساس می‌شود. پرسش اصلی ما نیز بر روی مکان‌یابی دقیق این شهر و سنجش میزان تطابق بین داده‌های باستان‌شناسی با منابع تاریخی این دوره است. با توجه به انجام سه فصل بررسی باستان‌شناختی در شهرستان بستان آباد نتایجی در خصوص شهر اوجان به دست آمده است: ۱- موجودیت شهر از قرون اولیه اسلامی و رونق و توسعه آن در دوره ایلخانی (به استناد منابع مکتوب). ۲- انطباق موقعیت جغرافیایی آن با شهرستان بستان آباد فعلی (به استناد مطالعات باستان‌شناسی) در دو محوطه ایلخانی کولر و دالی دره‌سی؛ لذا در این مقاله سعی شده است تا داده‌های جدید حاصل از بررسی‌های باستان‌شناختی در منطقه بستان آباد با منابع مکتوب دوره ایلخانی، مورد سنجش و تحلیل قرار گیرد تا یک گام دیگر به سوی مکان‌یابی دقیق این شهر برداشته شود.

واژگان کلیدی

مکان‌یابی، شهر اوجان، ایلخانی، بررسی‌های باستان‌شناسی، گزارش‌های تاریخی.

*. دکتری باستان‌شناسی، استادیار گروه باستان‌شناسی دانشگاه تهران. نویسنده مسئول ۰۹۱۲۳۲۴۳۷۲۱. velayati@ut.ac.ir
**. کارشناس ارشد باستان‌شناسی دانشگاه تهران. mehdizadeh_behzad@yahoo.com
***. پژوهشگر دکتری باستان‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس. Hamid.khanali@modares.ac.ir

مقدمه

مطالعه تاریخ معماری و شهرسازی در طول دوران تاریخی و اسلامی ایران با رویکردی باستان‌شناسانه از زمینه‌های مطالعاتی مورد توجه باستان‌شناسان است. در این میان شناسایی محل شهرهای باستانی را می‌توان یکی از اولین اهداف باستان‌شناسی سنتی به شمار آورد که بعدها در رویکرد تاریخی- فرهنگی نیز ادامه یافت و امروزه نیز با رویکردهای نوین همچنان از علایق باستان‌شناسان است. با توجه به حجم عظیم منابع مکتوب از دوره اسلامی، باستان‌شناسان دوران اسلامی و تاریخی تا حدودی رویکردی متفاوت از باستان‌شناسان دوران پیش از تاریخ در پیش می‌گیرند و در این میان زمینه‌های مطالعاتی متفاوت و گسترده‌تری به وجود می‌آید که مطالعات شهرسازی و نقش مؤلفه‌های مذهبی، فرهنگی و سیاسی در ساختمان شهر از آن جمله است. تاریخ‌نویسان شهری، شهرها را همچون روند مداوم توسعه ترسیم کرده‌اند که از دوره‌های متوالی و سبک‌های گوناگون تشکیل شده است، لذا هر دوره مفهوم توسعه‌ای خاص خود، روش‌های اعمال قدرت ویژه و شیوه‌های تولید مخصوص به خود و ساختار و بافت کالبدی خود را دارد که سعی می‌کنند عوامل و دلایل کامیابی یا زوال را در روند تحولات تاریخی بررسی و نقد کرده و به گفته محمدیوسف کیانی، شهرسازی در ادوار اسلامی به قدرت حکومت بستگی زیادی دارد. ظهور و سقوط و توسعه یک شهر با جریانات سیاسی در ارتباط بوده است (کیانی، ۱۳۶۵: ۲۰۵). دوره ایلخانی نیز از این قاعده مستثنی نیست. در واقع تحولات شهرسازی این دوره در پی آن به وجود آمد که جامعه چوپانی مغولان یک تغییر جهت از زندگی شهر- واحه به سوی زندگی شهر- مرتع به وجود آورده (Blair, 1986: 139) و توسعه شهرها با محوریت بناهای بزرگ مقیاس - به صورت شهرها و شهرک‌ها (لین، ۱۳۸۹: ۱۵) - عمدتاً منطبق بر سیاست‌های حکومت ایلخانی- به وجود آمدند.

شهر اوجان ایلخانی در محل فعلی شهر بستان‌آباد در استان آذربایجان شرقی، که بر سر راه جاده بین‌المللی ابریشم، جاده تهران (ری قدیم) به تبریز، جاده تبریز- اردبیل و مسیر ترانزیتی ترکیه (آناتولی قدیم) قرار داشته و از زمان‌های قدیم محل اقامت و گذر بسیاری از کاروان‌ها و بازرگانان ایرانی، چینی، رومی و ترک بوده، نزدیک‌ترین محل اقامت مسافران و بازرگانان عازم شهر تبریز بوده است. این شهر به دلیل موقعیت خاص و دارا بودن مراتع و باغات سرسبز در دامنه کوه سهند و همچنین علاقه خاص ایلخانان به شهرهای با موقعیت استراتژیک و تجاری ویژه، مورد توجه ایلخانان، بخصوص شخص غازان خان قرار گرفت و یک «ابواب البر» و «ارگ» در هسته مرکزی شهر ساخته و وقف خاندان ایلخانی ایران شد. آنچه از منابع تاریخی بر می‌آید نشانگر موجودیت این شهر در حوالی بستان‌آباد فعلی است که در دوره ایلخانی رونق می‌یابد. اما موجودیت آن به عنوان یک شهر

به دوره‌های قبل از ایلخانی بر می‌گردد، زیرا منابع مکتوب در قرون ۵ و ۴ هجری از این شهر سخن به میان آورده‌اند. داده‌های باستان‌شناختی نیز بر صحت این موضوع تأکید دارند. اوجان در دوره‌های بعدی بخصوص تیموری، قره‌قویونلو و آق‌قویونلو رونق و اهمیت خود را حفظ کرده، اما از دوره قاجار به تدریج از اهمیت آن کاسته شده و مسیر انحطاط و زوال را در پیش می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

در خصوص شهر گمشده اوجان تاکنون مطالعات چندانی صورت نگرفته و اندک تحقیقات صورت گرفته در این زمینه نیز به صورت توصیفی است. در این خصوص به سه مورد تألیف اشاره می‌کنیم: کتاب «شهر اوجان» تألیف آقای مدرس (۱۳۸۴)؛ مقاله «شهر تاریخی گمشده اوجان» تألیف آقای هویدا در مجله بررسی‌های تاریخی (۱۳۵۴) و کتاب «بازآفرینی ربع رشیدی» تألیف دکتر کی‌نژاد و خانم اسکویی (۱۳۹۰). که در کتاب اخیر یک بازآفرینی از شهر اوجان نیز صورت گرفته، اما از هیچ داده باستان‌شناسی استفاده نشده است. آقای هویدا در مقاله‌اش به معرفی برخی از بناهای شهر پرداخته که در منابع به آنها اشاره شده است. ولی در این پژوهش نیز از هیچ داده باستان‌شناختی برای درک موقعیت و عناصر شهر و مکان‌یابی آن استفاده نشده است. تحقیقات میدانی باستان‌شناسان خارجی در منطقه شرق دریاچه ارومیه- توسط کلایس و کرول- در سال‌های ۱۹۹۲-۱۹۹۱ نیز موجود است که به صورت مقاله در مجله آمیه به چاپ رسیده‌اند. بررسی‌های میدانی آقایان کلایس و کرول در منطقه حوزه دریاچه ارومیه به سمت بستان‌آباد و شبلی، عمدتاً با هدف شناسایی محوطه‌های پیش از اسلام ایران صورت گرفته است و در خصوص محوطه‌های اسلامی و بخصوص شهر گمشده اوجان مطلبی بیان نشده است. محوطه‌های محدوده بستان‌آباد نیز به دوره‌های پیش از تاریخ، تاریخی و هخامنشی تعلق دارند. همان‌طور که پیشتر اشاره شد با توجه به اهداف بررسی صورت گرفته، به دوره‌های اسلامی منطقه بستان‌آباد پرداخته نشده و هیچ اشاره‌ای به شهر ایلخانی اوجان نشده است (Kroll & Kless, 1992: 4-5).

مسئله و فرضیه پژوهش

همچنان‌که در بخش چکیده اشاره شد یکی از انگیزه‌ها و اهداف نگارش این مقاله طرح مسئله شهر اوجان به عنوان یک موضوع نو در حوزه مطالعات باستان‌شناسی دوره اسلامی ایران است. با توجه به اینکه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه عمدتاً مربوط به ذکر حوادث و سیر تاریخی منطقه بوده و پژوهش‌های جدید نیز هیچ‌کدام درصدد اثبات یا رد مسئله وجود شهر اوجان برنیامده‌اند، لذا مسئله اصلی این مقاله مکان‌یابی شهر، بررسی ابعاد مختلف آن به لحاظ معماری و ویژگی‌های شهرسازی براساس گزارش منابع متقدم و متأخر است و تأکید بر این موضوع که براساس اطلاعات

ه.ق قره‌یوسف ترکمان، در اوجان از دنیا رفت. در سال ۸۳۹ ه.ق در شهر اوجان فرمانروایی آذربایجان از طرف شاهرخ به امیر جهان‌شاه واگذار شد. فرمانروایان ترکمانان و صفویه مدت‌ها در قصر غازانی در اوجان مجالس عیش و نوش داشتند (خواندمیر، ۱۳۳۳: ۴۸۹). اما در روزگار فرمانروایان بعدی آذربایجان، حوادث و جنگ‌های خونین متعددی اوجان را در معرض انهدام و ویرانی قرار داد که امروزه از آن همه آبادانی و زیبایی فقط یک رودخانه بنام «اوجان چای» و دو دهستان بنام «اوجان شرقی و غربی» در جغرافیای شهر بستان‌آباد دیده می‌شود.

توصیف اوجان در سیاحت‌نامه اولیا چلبی

یکی از دقیق‌ترین توصیفات شهر اوجان را اولیا چلبی سیاح معروف تُرک ارایه کرده است. اولیای چلبی که در سال ۱۰۵۰ ه.ق در زمان سلطنت شاه صفی از آذربایجان دیدن کرده بود و شهر اوجان را از نزدیک دیده، آن را چنین توصیف کرده است: «این شهر در زمان قدیم بسیار بزرگ بوده لکن در حکومت و استیلای هلاکوخان خراب و ویران شده و اهالی آن به تبریز کوچ کرده‌اند. بعد از هلاکوخان در سال ۶۹۶ ه.ق غازان خان قلعه این شهر را تعمیر و ترمیم کرده است. در دامنه کوه اوجان قلعه مربع شکلی وجود دارد. محیط این قلعه دو هزار گام (۱/۵ کیلومترمربع) است. به طرف شرق یک در آهنی دارد. قلعه به قدر سه هزار خانه گلی، هفت باب مسجد، سه حمام و هفت مهمانسرا و ۶۰۰ دکان دارد» (اولیا چلبی، ۱۳۱۴). همچنین نصح مطراقچی در کتاب سلیمان‌نامه شرح مصور منازل مسیر لشکرکشی سلطان سلیمان عثمانی از استانبول به سمت غرب ایران را ارایه کرده است، وی خطاط، نقاش و مورخ بوده و توصیف وی از اوجان نیز به صورت مصور است (مطراقچی، ۱۳۷۹: ۷۷)؛ (تصویر ۱). مهم‌ترین بخش کتاب عبارت است از مینیاتورهایی از شهر که از نظر نمایش ترکیب عناصر شهر و فضابندی آنها در ارتباط با هم و ارایه نمونه‌هایی از تاریخ معماری منطقه دارای ارزش فراوانند. گیلسترنج جغرافیدان غربی نیز در کتابش به این شهر اشاره کرده است: «اوجان در ساحل یکی از شاخه‌های سمت چپ جنوب رودخانه سراوشهر سراب واقع است. در زمان ایلخانیان غازان‌خان به تجدید عمارت آن همت گماشت». نام این شهر در کتاب لسترنج «اوجان» آمده است که از راه میانه ده فرسنگ (۶۰ کیلومتر)^۵ تا تبریز مسافت دارد (لسترنج، ۱۳۷۴: ۱۷۵)؛ (تصویر ۲). از توصیفات اولیا چلبی سیاح ترک معلوم می‌شود این شهر تا قرن یازدهم ه.ق همچنان پابرجا بوده و موجودیت خود به عنوان یک شهر را حفظ کرده بوده است. طبق گزارش متون تاریخی، این شهر در قرن یازدهم ه.ق جمعیتی در حدود ۳۰۰۰۰ هزار نفر داشته است. بازار آن با داشتن ۶۰۰ مغازه رونق زیادی داشته است و بر این اساس می‌توان آن را «یک شهر تجاری-تفریحی» نامید. اما هدف اصلی غازان‌خان، ساختن شهرکی مختص خاندان ایلخانی مغول در نزدیکی پایتخت تبریز بوده است.

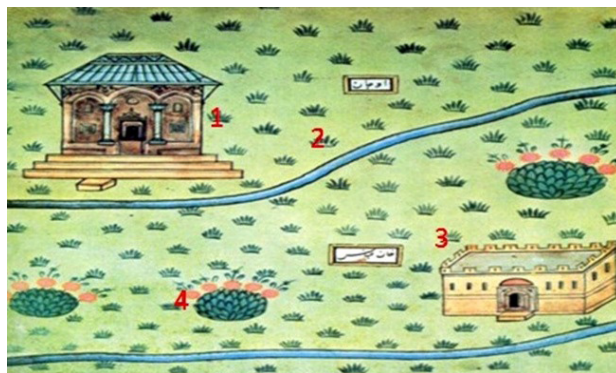
موجود به چه محوطه‌هایی می‌توان به عنوان «شهر احتمالی اوجان» اشاره کرد. لذا با اتکا به داده‌های باستان‌شناسی به دست آمده و گزارشات منابع تاریخی، فرضیه ما این است که به احتمال زیاد شهر یا شهرک^۲ اوجان در نزدیکی «شهر بستان‌آباد فعلی» واقع شده و دو محوطه «کوللر اشرف‌آباد» و «دالی‌دره‌سی» بخشی از آن هستند.

اشارات متون تاریخی به شهر اوجان

درباره اوجان یا اُجان مورخین و سیاحان اروپایی و آسیایی توصیفات مختلفی ارایه کرده‌اند. یاقوت حَمَوی در دو جاز این شهر نام برده است. مورخان دیگری نیز مثل مستوفی و عبدالله شیرازی (صاحب کتاب تاریخ و صاف) از این شهر سخن به میان آورده‌اند (مدرس، ۱۳۸۴: ۵). اگرچه برخی منابع مثل مسالک و ممالک اصطخری در قرن ۴ هجری از این شهر سخن به میان آورده‌اند، اما عمده اطلاعات ما از اوجان مربوط به دوره ایلخانی و زمان حکومت غازان‌خان است. بنا بر تقسیم‌بندی قدیمی سرزمین‌های اسلامی، اوجان در سرزمین آذربایجان و در اقلیم چهارم قرار داشته است. در مورد اقلیم چهارم یاقوت حَمَوی در مُعْجَم‌الْبِلْدَان آمده که این اقلیم از چین، تبت، خُتَن و شهرهای میان آنها آغاز شده و کوه‌های کشمیر، بُرْجان، بَدْخْشان ... شروع و آذربایجان و شمال غرب ایران را نیز در بر می‌گیرد (حَمَوی، ۱۳۸۰: ۳۰). وی اوجان را چنین توصیف کرده: «اوجان شهرکی است در آذربایجان و به ده فرسخی تبریز (۶۰ کیلومتر) در راه ری، آن را دیدم که دیوارهای بر گرد آن است و بازاری دارد ولی ویرانه‌هایش بیشتر است» (حموی بغدادی، ۱۳۸۰: ۱۲۳). بر طبق تاریخ و صاف این شهر در سال ۶۹۸ ه.ق به دستور غازان‌خان با عنوان «شهر اسلام اوجان» ساخته شده است (وصاف‌الحضرة، ۱۳۳۸: ۲۳۱). رشیدالدین فضل‌الله در کتاب تاریخ مبارک غازانی چندین بار از شهر اوجان سخن به میان آورده و درباره جشن بزرگ غازان‌خان در اوجان شرح کوتاهی آورده است (همدانی، ۱۳۸۸: ۱۳۷). اما حمدالله مستوفی توصیف نسبتاً کامل‌تری از این شهر ارایه کرده است: «آن را بیژن بن گیو بن گودرز ساخت و غازان‌خان تجدید عمارتش کرد. از سنگ و گچ بارو کشید و شهر اسلام خواند و دارالملک ساخت. هوایش سرد و آبش از کوه سه‌سهند جاری است، حاصلش غله و بقولات بود. میوه اوجان از اقلیم چهارم است و آن را از توابع ناحیت مهران‌رود (تبریز) شمرده‌اند. مردمش سفیدچهره و شافعی مذهب‌اند. دور باروی غازانی سه هزار گام (۲ کیلومترمربع)^۳ بود. هوایش سردست و آبش از کوه سه‌سهندست... و با حاصل شهر به وقف ابواب‌البرّ غازانی تعلق دارد...^۴» (مستوفی، ۱۳۸۱: ۱۲۷). در کتاب حبیب‌السیر اثر غیاث‌الدین حسینی معروف به خواندمیر آمده است: «در سال‌های بین ۸۰۶ تا ۷۴۰ هجری قمری، حوادث مهمی در اوجان روی داد تا اینکه امیر تیمور هنگام عزیمت به تبریز چند روز در قصر غازانی اوجان به استراحت پرداخت و علما و سادات و عرفای تبریز در مجالس مباحثه در حضور وی شرکت کردند. در سال ۸۲۳

تصویر ۲. موقعیت اوجان در شرق کوه سه‌سهند. مأخذ: لسترنج، ۱۳۷۷: ۸۰.
Fig. 2. Ojan situation in east of Sahand mount. Source: Lestrenj, 1999: 80.

تصویر ۱. توصیف مصور از شهر اوجان به قلم مطراقچی. فضاهای احتمالی: ۱- کوشک غازان خان ۲. رودخانه اوجان منشعب از کوه سه‌سهند ۳. قلعه یا ارگ حکومتی ۴. واحه‌های انباشت آب. مأخذ: مطراقچی، ۱۳۷۹: ۷۷.

Fig. 1. Descriptive Illustration of Ojan city written by Metragchi, Possible areas: 1- the palace of Kazan Khan 2- Ojan river branch of Sahand mount 3- castle 4- Oasis of eutrophication. Source: Metragchi, 2000: 77.

قسمت که به شکل تپه‌ای مخروطی با مقطعی بیضی‌شکل است، حدود ۱۰ متر بالاتر از زمین‌های اطراف قرار دارد. بقایای دیوارهای آجری و سنگی ارگ با ملات گچ و آهک به قطر متوسط یک متر بر اثر حفاری‌های قاچاقچیان در این قسمت دیده می‌شود (تصویر ۴). بقایای سطحی محوطه نشان می‌دهد که احتمالاً محل کوشک یا کاخ در جنوب غربی ارگ (طبق نقاشی چلبی در شمال غرب ارگ است) و به فاصله تقریبی ۱۰۰ متری آن، داخل حصار بوده است. به نظر می‌رسد محل شارستان و ربض خارج از محدوده مورد شناسایی قرار داشته و فعالیت‌های کشاورزی و تسطیح اراضی موجب تخریب این بخش شده است. حتی محل کنونی روستای اشرف‌آباد نیز می‌تواند یکی از پیش‌فرض‌های محل احتمالی شارستان و ربض باشد. احتمال می‌رود هنگام ساخت جاده دسترسی روستا، قسمتی از محدوده ربض از بین رفته است.

قبرستان محوطه کولر

محل قبرستان در جبهه شرقی ارگ و خارج از محدوده باروی احتمالی بوده و در فاصله ۲۰ متری از آن قرار دارد. ساختار سنگ‌قبرها به صورت پشته‌ای بوده و در مصالح آنها از سنگ‌های نتراشیده کف رودخانه‌ای استفاده شده است. این نوع قبور در گورستان‌های دوره اسلامی (به ویژه دوره ایلخانی) ایران بسیار رواج داشته است.

برجک دیده‌بانی

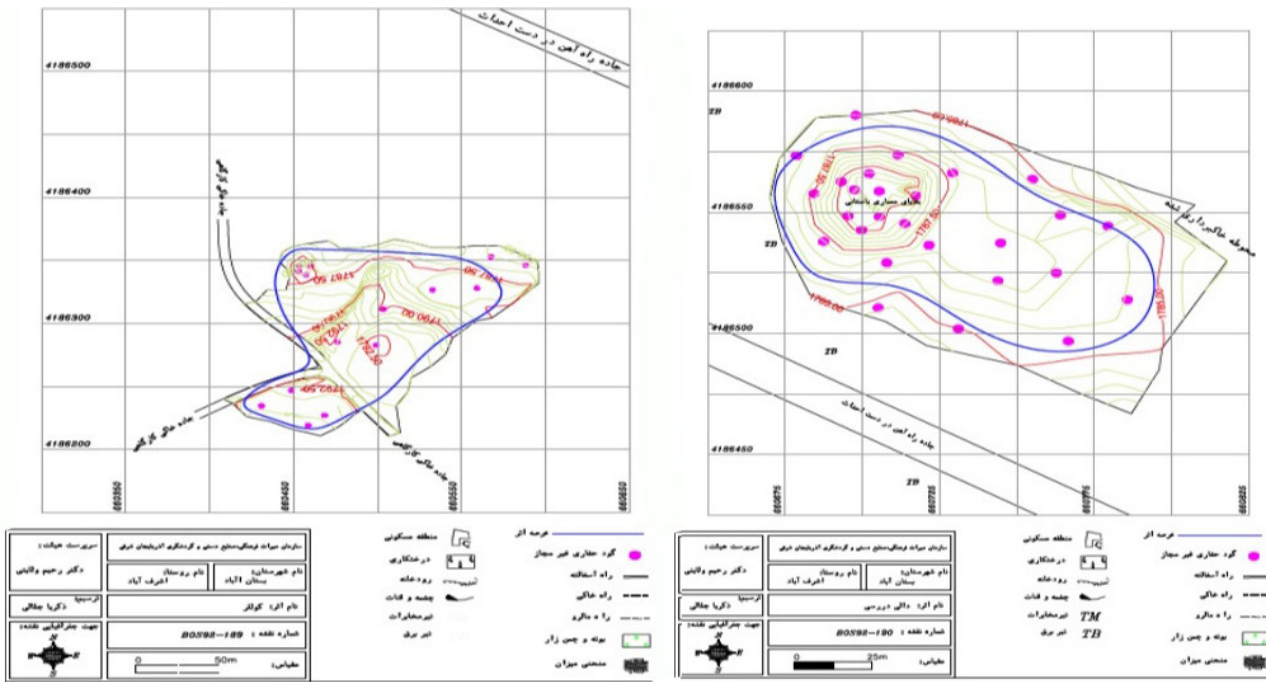
در فاصله یک کیلومتری غرب محدوده شهر اوجان، در محلی که مشرف به دشت‌های اطراف و شهر اوجان بوده، یک برجک دیده‌بانی شناسایی شد. با توجه به اینکه محل شهر در ارتفاع

بررسی‌های باستان‌شناختی در شهرستان بستان‌آباد

شناسایی محل شهر «اوجان باستانی»، براساس سه فصل بررسی باستان‌شناختی منطقه بستان‌آباد است. فصل اول بررسی به مدت سه ماه در تابستان ۱۳۸۵، فصل دوم در تابستان ۱۳۹۲ و فصل سوم در تابستان ۱۳۹۳ انجام گرفته است (ولایتی، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۲). توصیف‌های ارائه‌شده از شهر اوجان در متون تاریخی و جغرافیایی و خصوصاً تصویری که مطراقچی از این شهر بر جای گذاشته است، کمک شایانی به شناسایی موقعیت این شهر گمشده می‌کند. محوطه کولر اشرف‌آباد (قسمتی از اوجان باستانی) در ساحل شرقی رودخانه «اوجان چای» در موقعیت جغرافیایی به طول ۲۵-۴۹-۴۶ درجه شرقی و عرض ۳۵-۳۷-۴۸ درجه شمالی و در ارتفاع ۱۷۸۷ متر از سطح دریا قرار گرفته است. محوطه دالی دره‌سی نیز به فاصله یک کیلومتری محوطه کولر و چسبیده به آن قرار دارد (تصویر ۳). خط راه‌آهن در حال احداث، این محدوده را به دو نیم تقسیم کرده و خسارات جبران‌ناپذیری به محوطه وارد کرده است. این مجموعه شامل محوطه‌ای به مساحت تقریبی ۱۰۰۰۰ مترمربع است. محوطه مذکور در فاصله یک کیلومتری غرب شهر بستان‌آباد قرار گرفته است و گسترده‌ترین محوطه دوره اسلامی منطقه بوده که دارای لایه‌های فرهنگی قرون میانی اسلامی است:

محدوده احتمالی ارگ در محوطه کولر اشرف‌آباد

محوطه شهر اوجان همانند سایر شهرهای باستانی ایران، متشکل از سه بخش ارگ، ربض و شارستان بوده که تعیین محل دقیق آنها نیاز به انجام کاوش‌های باستان‌شناختی در محوطه دارد. به نظر می‌رسد محدوده ارگ دارای بارویی به شکل مدور بوده است. این

تصویر ۳. نقشه توپوگرافی محوطه کوللر(سمت راست) و محوطه دالی دره‌سی(سمت چپ). مأخذ: ولایتی، ۱۳۹۲: ۳۸۲.
 Fig. 3. Topographic map of Kollar(right) and Dali darasi(left). Source: Velayati, 2014: 382.

تصویر ۴. بقایای بخش‌های مختلف به دست آمده از دو محوطه کوللر و دالی دره‌سی؛ شامل ارگ، برجک دیده‌بانی و گورستان. مأخذ: ولایتی، ۱۳۹۲: ۳۸۵-۳۸۰.
 Fig. 4. The remains of different parts found in the Kollar and Dali darasi area; including the Citadel, the monitoring turret and cemeteries.
 Source: Velayati, (2014): 380-385.

الف. اطلاعاتی که به موقعیت شهر اشاره می‌کنند. ب. اطلاعاتی که به عناصر و فضاهای درون شهر مربوط می‌شوند. در مورد موقعیت شهر همه منابع بر این مورد متفق‌اند که این شهر در منطقه آذربایجان و در نزدیکی شهر تبریز (مهران‌رود) قرار دارد و به «شهر اسلام اوجان» معروف بوده است. در دامنه کوه اوجان^۶ و در ساحل چپ رودخانه سراورود سراب (احتمالاً همان رودخانه اوجان‌چای) شکل گرفته بوده است. براساس تخمین منابع فاصله تبریز تا اوجان ده فرسخ یا ۶۰ کیلومتر مربع بوده است، این رقم با فاصله امروزی تبریز تا بستان‌آباد همخوانی نسبی دارد و محلی که ما به عنوان شهر اوجان معرفی کردیم با شهر بستان‌آباد فاصله چندانی ندارد. براساس توصیفات منابع، ما دو محوطه کوللر و دالی‌دره‌سی را داریم که محوطه‌های اسلامی-ایلخانی بوده و با توضیحات آمده در منابع قابل انطباق هستند. اما در خصوص عناصر شهری، داده‌های باستان‌شناسی امکان جولان بیشتری دارند. باید گفت که بین محاسبات باستان‌شناسی و گزارشات منابع اختلاف نظر وجود دارد، اما این تناقضات دلیل بر رد یکی از این دو نخواهد بود، بلکه باید حد وسط آنها محاسبه شده و ملاک عمل قرار گیرد. در منابع باروی شهر در حدود ۲ کیلومتر مربع بیان شده، اما محوطه کوللر و دالی‌دره‌سی که چسبیده به هم هستند مساحتی در حدود ۱۰۰۰۰ مترمربع را در بر می‌گیرند که با مساحت شهر در منابع فاصله زیادی دارد. در این مورد نه می‌توان به اعداد و ارقام منابع اعتماد کرد و نه می‌توان آن را به کلی نادیده گرفت و مساحت فعلی را به شهر آن زمان نسبت داد. اما آنچه می‌توان گفت این است که باروی شهر کمتر از ۲ کیلومتر مربع نبوده است، زیرا در این صورت وجود سه هزار خانه مسکونی، تعداد هفت باب مسجد، سه حمام درون شهری، هفت مهمانسرا و ششصد دکان به گفته اولیا چلبی، در شهر غیرممکن بوده و با معیارهای ساخت شهر و عناصر لازم برای اطلاق عنوان شهر به آن سکونتگاه سازگاری ندارد. شاید توصیفات منابع محدود به خود اقامتگاه شاهی اوجان بوده است و بخش مسکونی شهر که سه هزار خانه را در خود جای داده بوده، جدا از اقامتگاه شاهی بوده است.

تصویر ۶. سکه ایلخانی مکتشفه از محوطه کوللر اشرف‌آباد که در تاریخگذاری محوطه حایز اهمیت است. مأخذ: ولایتی، ۱۳۹۲: ۳۸۰.

Fig. 6. The Ilkhanid coin discovered in Koller ashraf abad which was important in dating site's history. Source: Velayati, 2014: 380.

پایین‌تری نسبت به زمین‌های اطراف قرار دارد، به نظر می‌رسد این برجک علاوه بر نقش امنیتی به عنوان یک «راه‌نشان» برای مسافرانی که از سمت تبریز به شهر اوجان می‌آمدند، کارکرد داشته است. به نظر می‌رسد برجک‌های متعددی در اطراف شهر بوده که کارکردی مشابه این برجک داشته‌اند، که به مرور ایام ویران شده و پایه‌های برجک‌ها نیز در زیر خاک مدفون شده‌اند.

یافته‌های سفالی

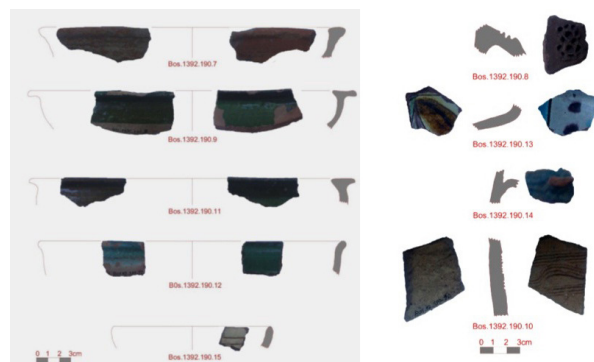
از محوطه دالی‌دره‌سی و کوللر (قسمتی از بافت شهر احتمالی) تعداد ۱۵ عدد سفال شاخص به صورت انتخابی جمع‌آوری شد. سفال‌های مکتشفه شامل انواع سفال نقش کنده زیرلعاب (اسکرافیاتو و آق‌کند)، نقاشی زیرلعاب، و سفال‌های محلی بدون لعاب قرون میانی اسلامی‌اند. سفال‌ها به دوره سلجوقی و ایلخانی تعلق دارند (تصویر ۵). در این محوطه کاشی‌های معرق به رنگ سبز نیز دیده می‌شود که مشابه آن در مسجد کبود تبریز متعلق به دوره آق‌قویونلو و بسیاری از محوطه‌های هم‌زمان دیگر مشاهده شده است. از نقاط مختلف محوطه قطعات شکسته آجر نیز به دست آمد. ابعاد آجرها در حدود ۳۰ × ۳۰ cm هستند.

یافته‌های فلزی

از محوطه مذکور یک سکه متعلق به دوره ایلخانی به دست آمد. این سکه کمک شایانی در گاهنگاری نسبی محوطه می‌کند. سکه مربوط به دوره ایلخانی بوده و ضرب تبریز است. قسمتی از آن که قابل خواندن است، نقش خورشید بالدار با تصویر انسان در وسط آن است (تصویر ۶). همچنین در بررسی صورت گرفته یک عدد مهره فریت به رنگ سبز و اشکی شکل نیز به دست آمد.

تحلیل و سنجش داده‌ها

اطلاعات مکتوب از شهر اوجان به دو دسته قابل تقسیم است:

تصویر ۵. طرح سفال‌های شاخص محوطه کوللر و دالی‌دره‌سی. مأخذ: ولایتی، ۱۳۹۲: ۳۸۰.

Fig. 5. The significant pottery patterns of Koller and Dali darasi. Source: Velayati, 2014: 380.

اما چرا دو محوطه کولر و دالی دره‌سی که در شهرک صنعتی بستان‌آباد واقع شده‌اند به عنوان محل شهر ایلخانی اوجان معرفی می‌شوند. اولین دلیل ما اتکا به نتایج بررسی‌های میدانی صورت گرفته در چندین سال اخیر در منطقه بستان‌آباد است که به صورت پیمایشی و روستا به روستا بوده و می‌تواند در شناخت محوطه‌های اسلامی منطقه مؤثر واقع شود. زیرا اصولاً شهر اوجان باید درون یکی از این محوطه‌های اسلامی دارای آثار شاخص دوره سلجوقی و ایلخانی بوده باشد. با مطالعه داده‌های مرتبط با موضوع و مطالعه نقشه پراکندگی محوطه‌های اسلامی منطقه، دو محوطه مذکور دارای شاخص‌هایی هستند که شاید نتوانند همه شهر اوجان باشند ولی حداقل می‌توانند بخشی از شهر و بخصوص هسته مرکزی آن باشند. موقعیت آنها مشرف بر شهر فعلی بستان‌آباد و جاده قدیمی تبریز- بستان‌آباد- ری است. جاده مذکور در دوره قاجار همان جاده قدیم تبریز- بستان‌آباد- تهران بوده ولی امروزه با احداث اتوبان تبریز- تهران این جاده به صورت مسیری فرعی درآمده است. این محوطه‌ها بهترین محوطه‌های با موقعیت مناسب برای احداث یک شهر هستند. موقعیت خاص آنها در نزدیکی به مزارع و باغات پایین دست خود و آثار شاخص آنها

در این حالت مساحت دو محوطه مذکور به هدف نزدیک‌تر است و مساحت ۱۰۰۰۰ مترمربعی آن می‌تواند تأسیسات شهری مذکور را در خود جای داده باشد. آنچه علم باستان‌شناسی می‌تواند در این خصوص اظهار نظر کند کشف ساختارهایی از عناصر معماری است که به عنوان بناهای شاخص مطرح‌اند مثل کاخ شاهی، مسجد یا حمام که به دلیل رعایت معیارهای صحیح مهندسی و داشتن استحکام لازم می‌توانسته‌اند در برابر نامالایمات زمان مقاومت کنند و آثاری از آنها تا به امروز رسیده باشد. اما خانه‌های مسکونی که به گفته منابع، گلی بوده‌اند (مثل همه شیوه ساخت خانه‌های دوره اسلامی) نمی‌توانسته‌اند در برابر بلاهای طبیعی و انسانی مثل زلزله و جنگ‌های ویرانگر دوام بیاورند. اما نباید ملاک تشخیص ما صرفاً تعداد خانه‌های مسکونی شهر بوده باشد، زیرا اولاً اکثر گزارشات منابع با اغراق همراه بوده و ثانیاً تخمین جمعیت و اندازه شهر عمدتاً به صورت چشمی یا بنا به گفته صاحب‌منصبان شهری یا اهالی شهر صورت می‌گرفته است، در حالی که در اکثر موارد خود دولتمردان شهرها نیز اطلاعات کافی از وضعیت شهر نداشته و مورخان را به اشتباه می‌انداخته‌اند. همه این موارد نکاتی است که باید در نظر گرفته شده و در بیان کمیت و کیفیت شهر ملاک عمل قرار گیرند.

جدول ۱. اطلاعات مربوط به بافت و موقعیت اوجان در متون تاریخی. ترسیم از : نگارندگان.

Table 1. Information about the Ojan's context and its situation in historical texts. drawing by: authors.

منبع تاریخی	تاریخ نگارش	موقعیت شهر	بارو و شکل شهر	عناصر شهری	توضیحات خاص
مسالک و ممالک	۴ هجری				ذکر نام آن در کنار شهرهای آذربایجان
معجم البلدان	۷ هجری	شهرکی است در آذربایجان		بازار و باروی آن آمده	بیشتر شهر به صورت ویرانه‌ای دیده شده
تاریخ و صاف	۸ هجری	معروف به شهر اسلام اوجان و دارالملک اسلام			ساخته غازان‌خان به سال ۶۹۸ ه.ق.
نزهة القلوب	۸ هجری	از توابع مهران‌رود (تبریز) است	باروی آن ساخته غازان و ۲ کیلومترمربع از سنگ و گچ	زمین‌ها و ابواب‌البر شهر وقف خاندان ایلخانی	ساخته بیژن بن گودرز و بازسازی شده غازان‌خان
حبیب‌السیر	۱۰ هجری	اقامتگاه تابستانی شاهان تبریز			وقوع حواث سیاسی مهم دوره تیموری در آن
اولیاء چلبی	۱۱ هجری	در دامنه کوه اوجان است	محیط بارو سه هزار گام (۱/۵ کیلومترمربع) بوده، شهر به صورت قلعه‌ای مربع شکل بوده	دروازه آهنی در شرق شهر، سه هزار خانه گلی، هفت باب مسجد، سه حمام، هفت مهمانسرا و ۶۰۰ دکان	هلاکو آن را ویران و غازان بازسازی کرده
مطراقچی			قلعه شهر واقع در جنوب شرق تصویر	کوشک اوجان در شمال شرق تصویر، واحه‌های آب در اطراف رودخانه	تصویر یک نقاشی از داخل شهر
لسترنج	۱۳ هجری	ساحل چپ رودخانه سراورود سراب و معروف به اوجان		رودخانه درون شهر آب اوجان قرار داشته	سرچشمه آب آن از قلعه شرقی کوه سهند؛ ۶۰ کیلومتر مسافت آن از تبریز بوده

نزدیکی شهر فعلی جستجو شود، با توجه به مطالعات میدانی، محوطه‌ای که همه این ویژگی‌ها را داشته باشد دو محوطه کولر و دالی دره‌سی هستند که احتمالاً بخشی از شهر اوجان خواهند بود.

شامل سفال‌های لعاب‌دار و زیرلعاب دوره ایلخانی، سفال‌های محلی مربوط به قرون ۵-۸ ه.ق، سکه و اشیاء فلزی هستند که همگی به دوره سلجوقی و ایلخانی تعلق دارند. گذشته از این ویژگی‌ها، ذکر این نکته نیز ضروری است که شهر ایلخانی اوجان باید در

جدول ۲. گونه‌شناسی سفال‌های محوطه کولر و دالی دره‌سی. مأخذ: ولایتی، ۱۳۹۲: ۳۸۲.

Table 2. Pottery typology of Koller and Dali darasi area. Source: Velayati, 2014: 382.

شماره سفال	محوطه	فرم	میزان پختن	نوع ساختن	شاموت	رنگ سطح درون	رنگ خمیره	رنگ سطح بیرون	پوشش درون	پوشش بیرون	کیفیت ساختن	تزیینات	توضیحات
Bos.189.1	کولر اشرف‌آباد	لبه	کفی	چرخ ساز	ملسه متوسط	قهوه‌ای	قهوه‌ای	قهوه‌ای	-	گلی رقیق قهوه‌ای	خوب	-	سفال محلی قرون میانی اسلامی آذربایجان
Bos.189.2	کولر اشرف‌آباد	لبه	کفی	چرخ ساز	ملسه متوسط	قهوه‌ای	قهوه‌ای	قهوه‌ای	گلی رقیق قهوه‌ای	گلی رقیق قهوه‌ای	خوب	-	سفال قرون میانی اسلامی آذربایجان
Bos.189.3	کولر اشرف‌آباد	لبه	کفی	چرخ ساز	ملسه متوسط	قهوه‌ای	قهوه‌ای	قهوه‌ای	گلی رقیق قهوه‌ای	گلی رقیق قهوه‌ای مایل به قرمز	خوب	خطوط موازی زیر لبه	سفال قرون میانی اسلامی آذربایجان
Bos.189.4	کولر اشرف‌آباد	لبه	کفی	چرخ ساز	ملسه متوسط	قهوه‌ای	قهوه‌ای	قهوه‌ای	گلی رقیق قهوه‌ای	گلی رقیق قهوه‌ای	خوب	-	سفال قرون میانی اسلامی آذربایجان
Bos.189.5	کولر اشرف‌آباد	لبه	کفی	چرخ ساز	ملس‌ریز	قهوه‌ای	قهوه‌ای	قهوه‌ای	-	گلی رقیق قهوه‌ای	خوب	-	سفال قرون میانی اسلامی آذربایجان

نتیجه‌گیری

آنچه مسلم است شهر اوجان در دوره ایلخانی به عنوان یک شهر تفریحی و اقامتگاه فصلی مورد توجه خاص خان‌های مغولی بوده و پایتخت تابستانی آنها محسوب می‌شده است. محوطه‌های دالی دره‌سی و کولر واقع در روستای اشرف‌آباد در ساحل غربی رودخانه «اوجان‌چای» با تکیه بر سه فصل بررسی‌های باستان‌شناختی احتمالاً قسمتی از شهر اوجان است. با توجه به بررسی‌های میدانی و پیمایشی که در دو سال اخیر در شهرستان بستان‌آباد انجام شده است، براساس توصیف منابع تاریخی از شهر اوجان باید آن را در حوالی شهر بستان‌آباد فعلی جستجو کنیم و تنها دو محوطه مذکور که از دو جهت به هم چسبیده‌اند، می‌توانند بخشی از شهر یا شهرک اوجان بوده باشند. به خصوص که این محوطه‌ها کاملاً مشرف بر جاده قدیم بستان‌آباد در دوره ایلخانی بوده و دارای زمین‌های آباد و سرسبزی‌اند که مستعد ایجاد مجتمع‌های اقامتگاهی تابستانی است. ساختارهای معماری که در این دو محوطه به دست آمده‌اند، شامل هسته مرکزی شهر است که با رویی به شکل مربع دارد و قلعه یا ارگ حکومتی در قسمت شمال غرب آن، تعدادی برجک دیده‌بانی و دیوارهایی که در اثر حفاری غیرمجاز از زیرزمین بیرون آمده است. یافته‌های هنری شامل سفال‌های نقش‌کننده زیر لعاب (اسکرافیاتو و آق‌کند)، نقاشی زیرلعاب و سفال‌های محلی بدون لعاب قرون میانی اسلامی و برخی اشیاء فلزی که سفال‌ها به لحاظ تاریخ‌گذاری نسبی متعلق به دوره سلجوقی و ایلخانی هستند. این آثار نشان می‌دهند که تنها مکانی که شهر اوجان در آنجا می‌توانسته برپا شده باشد، محوطه کولر و دالی دره‌سی است، اما با این وجود، برای بیان دقیق موقعیت جغرافیایی و مکان‌یابی فضاهای شهر و بیان مساحت آن به انجام گمانه‌زنی و کاوش‌های مستمر باستان‌شناختی نیازمندیم. با داده‌های موجود نمی‌توان بیش از این اظهار نظر کرد. امید است که با حمایت‌های همه‌جانبه مسئولین ذی‌ربط پروژه مذکور هر چه زودتر انجام شود تا نتایج داده‌های آن در اختیار محققین و باستان‌شناسان محترم قرار گیرد.

پی‌نوشت‌ها

۱. این پدیده خاص دوره حکومت مغول‌ها بر ایران است که در عرصه بافت شهری به وجود آمد، در این طرح مقبره‌بانی به عنوان عنصر سازمان‌دهنده سایر فضاهای اقماری مجموعه مشهود است (محمدمرادی و جعفرپور، ۱۳۹۰: ۹۳۹).
۲. اطلاق دو عنوان «شهر» یا «شهرک» به دلیل اشارات مختلف منابع تاریخی به هر دو مورد است، تا زمانی که نتایج علمی جدیدی در این خصوص حاصل نشود، نمی‌توان به یکی از این دو عنوان تکیه کرد، هر چند اکثر منابع تاریخی لفظ شهر را به کار برده‌اند.
۳. هر ۱۵ گام برابر با ۱۰ متر مربع است.
۴. شاید همان جوغان باشد (نگاه کنید به مستوفی، ۱۳۸۱).
۵. هر فرسنگ برابر با حدود ۶ کیلومتر است (حموی بغدادی، ۱۳۸۰).
۶. کوه اوجان احتمالاً همان کوه سهند فعلی بوده است که با شهر اوجان ۵۳ کیلومتر مربع فاصله داشته است؛ احتمال دیگر این است که این نام کوهی محلی بوده است که البته در طی بررسی‌های میدانی به نام چنین کوهی بر نخوردیم. بنابراین نظر اول به حقیقت نزدیکتر است.

فهرست منابع

- اصطخری، ابو اسحق ابراهیم. ۱۳۶۸. مسالک و ممالک. ترجمه فارسی قرن ۵ هجری، به اهتمام ایرج افشار، تهران: علمی و فرهنگی.
- اولیا چلبی، محمد ظلی بن درویش (۱۳۱۴ ه.ق). اولیا چلبی سیاحتنامه سی. استانبول: اقدام مطبع سی.
- ترکمنی آذر، پروین. ۱۳۸۵. کتابشناسی گزیده توصیفی تاریخ ایران دوره اسلامی (تا پایان دوره قاجاریه). تهران: سمت.
- حبیب، فرح. ۱۳۸۵. هم‌آوایی نور و رنگ در فضای شهری ایرانی. مجله هنرهای زیبا، (۲۷): ۳۴-۲۷.
- حبیبی، غیاث‌الدین (خواندمیر). ۱۳۳۳. حبیب‌السیر فی اخبار افراد بشر، جلد ۴. تصحیح محمد دبیرسیاقی، مقدمه جلال‌الدین همایی. تهران: نشر خیام.
- حموی بغدادی، یاقوت. ۱۳۸۰. معجم‌البدان (جلد اول). ت: علینقی منزوی. تهران: نشر سازمان میراث فرهنگی کشور.
- شیرازی، فضل‌الله. ۱۳۳۸. تاریخ و صاف: در احوال سلاطین مغول. تهران: نشر ابن سینا.
- کیانی، محمد یوسف. ۱۳۶۵. نظری اجمالی به شهرنشینی و شهرسازی در ایران. تهران: نشر وزارت ارشاد اسلامی.
- کی‌نژاد، محمدعلی و بلالی اسکویی، آریتا. ۱۳۹۰. بازآفرینی ربع رشیدی براساس متون تاریخی. تهران: نشر متن.
- لسترنج، گی. ۱۳۷۷. جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی. ت: محمود عرفان. تهران: نشر علمی و فرهنگی.
- لین، جورج. ۱۳۸۹. ایران در اوایل عهد ایلخانان - رنسانس ایرانی. ت: رضوی، سید ابوالفضل. تهران: نشر امیرکبیر.
- مدرس، محمدباقر. ۱۳۸۴. شهر اوجان (بستان آباد). تهران: نشر دارا لعلم.
- مستوفی، حمدالله. ۱۳۸۱. نزه القلوب. به تصحیح سید محمد دبیر سیاقی. تهران: نشر حدیث امروز
- نصوص مطراچی. ۱۳۷۹. بیان منازل. ت: رحیم رییس‌نیا. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- ولایتی، رحیم. ۱۳۹۲. گزارش بررسی باستان‌شناسی منطقه بستان‌آباد. مرحله دوم، با همکاری سازمان میراث فرهنگی صنایع‌دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی و مؤسسه باستان‌شناسی دانشگاه تهران.
- همدانی، رشیدالدین فضل‌الله. ۱۳۲۰. تاریخ مبارک غازی (تلخیص و بازنویسی بخش تاریخ مبارک غازی از کتاب جامع‌التواریخ اثر فضل‌الله مدانی. تهران: نشر اهل قلم.
- هویدا، رحیم. ۱۳۵۴. شهر تاریخی گمشده اوجان. مجله بررسی‌های تاریخی، ۱۰(۴): ۹-۱.

Reference list

- Blair, Sh. S. (1986). *The Mongol Capital of Sultaniyya, The imperial*. Iran, vol. 24, London: British Institute of Persian Studies.
- Chalabi, M. D. (1896). *Oulia chalabi siyahatnamasi*. Istanbul: İkdam Matbaası.
- De morgan, J. (1905). *Recherches au Talych Persaen*. 1901. In *Necropoles des ages du Bronze et du fer*. MOP, (8): 251- 345.
- Estakhri, A. A. (1989). *Masalek and mamalek*. Translated to Persian by Afshar, I. Tehran: Scientific and cultural publications.
- Habib, F. (2006). The unison of light and color in the Iranian city. *Journal Honarha- ye ziba*, (27): 27-34.
- Hamadani, R. F (1941) . *Tarikhe mobarake ghazani. summarize and rewrite chapter of tarikhe mobarake ghazani from jame-ol-tavarikh*, written by Fazl-ol-allah Hamadani. Tehran: Ahle galam.
- Hamoy, Y. (2001). *Moujem-el-boldan*. Translated to Persian by Monzavi, A.N. Tehran: Cultural heritage organization publications.
- Hoseini, GH. (1954). *Habib-el-seir fi akhbare afrade basher*. Edited by Dabir siyagi, M, Intruduction forum by Homaii, J, Tehran: Khayyam publication.
- Hoveyda, R. (1975). The lost historical city of Ojan. *Journal of historical researches*, 10 (4): 1-9.
- Keynezhad, M. A and Balali oskooi, A (2011). *Recreation of Rab-a- rashidi based on historical texts*. Tehran: Matn publication.
- Kiyani, M. R. (1986). *Overview of urbanization and urban development in iran*. Tehran: Ministry of Islamic guidance publications.
- Kless, W. & Krol, S. (1992). Survey in Ost-Azarbaidjan. *Archaeologische Mitteilungen aus Iran. Von Deutschen Archaologischen Institut Abteilung Teheran, Band. AMI*, (25): 1-46.
- Kroll, S (1984). *Archaeologische fundplateze in Iranisch-ost-Azarbaidjan. AMI*, (17): 13-135.
- Lestrenj, G. (1998). *Historical geography of the east lands caliphate*. Translated to Persian by Erfan, M. Tehran: Elmi va farhanghi.
- Lin, G. (2010). *Iran in the early Ilkhanid era-iranian renaissance*. Translated to Persian by Razavi, S. A. Tehran: Amir kabir publication.
- Metragchi, N. (2000). *Bayane manazel*. Translated by Raees nia, R. Tehran. Tehran: cultural heritage organization publications.
- Modarres, M. B. (2005). *Ojan city (Bostan abad)*. Tehran: Dar-ol-elm publication.
- Mostoufi, H. (2002). *Nozhat-ol-guloub*. Edited by Dabir siyagi, M. Tehran: Hadise emrouz publication.
- Shirazy, F. (1959). *Tarikh- e vassaf: dar ahvale salatine moghoul*. Tehran: Ebnesina publication.
- Torkamani azer, P. (2006). *Descriptive bibliography selection of iran's Islamic era*. Tehran: Samt publication.
- Velayati, R. (2013). *Archaeological survey report of Bostan abad*. The second phase, in association with cultural heritage organization and archaeological institute of Tehran university. Tehran: University of Tehran.

Location of Ojan Ilkhanid City Based on Historical Resources and Archaeological Investigation (Research on Sites of Koller and Dali Darasi in Bostan Abad City)

Rahim Velayati*
Behzad Mehdizadeh**
Hamid Khanali***

Abstract

The historical city of Ojan (current Bostan abad), is one of the Ilkhanid major cities (the summer residence of the Ilkhanid royal family) in the course of prosperity and development of Ghazan khan. According to sources, this history of the city dates back before Ilkhani era. However, as a consequence of various events such as earthquake and wars, its existence couldn't be revealed as a strategically important city. It was until the Ilkhanid era when the importance of the city was unclosed. According to the shortage in sources about the exact location of this city, the necessity to study and scrutinize the remains of this city is highly required. Therefore our main question investigates the exact location and measures of the city in accordance with archaeological investigations and historical resources. Obtained architecture structures include battlement which are square shape, governmental castle, some monitoring turrets and terminated walls, incised under glaze clays, under glaze paintings and local clays without glaze belonging to 6th-8th century A.H. which are the monument of Ilkhani city of Ojan according to picturers.

Considering the 3 chapters investigation on archaeology in Bostan abad town, there are achieved some results which are associated with Ojan city: 1- Existence of the city in the first centuries of Islamic and its development in the Ilkhanid era (documented in historical resources). 2- Adaptation of its geographical position with current Bostan abad city (documented in archaeology studies) in two Ilkhani sites of Kollar and Dali darasi. Therefore, this paper has tries to analyze new obtained data from archaeological investigation in the region of Bostan abad with written resources of Ilkhanid era in order to take another step toward finding its precise location.

Considering government house, rabaz and sharestan, the wall has a circular shape. This section - cone-shaped hill with elliptical cross - is about 10 meters above the surrounding terrain. The remains of brick arched walls and stone can be seen in this section. Surface works show that the palace was probably in the south west of the castle (based on Chalabi's painting is in the north west of castle) and it was a distance of approximately 100 meters from castle to inside of the wall. The place of sharestan and rabaz is out of identification bounds and agricultural activities and land leveling has destroyed this sector. Even current location of Ashraf abad's village could be one of the assumptions of sharestan and rabaz's position; and likely in the time of construction rural access roads, part of the area is turned into suburbs. Finally, it must be said that based on archaeological researches, the Ilkhanid city of Ojan must be sought near the present city and according to recent studies, the sites that having all this specifications are the two sites named Koller and Dali darasi which are the section of Ojan city. However, defining the exact geographic position and location of the city spaces and speaking area requires further speculation and ongoing archaeological investigations since the exact result cannot be announced according to the existing data. It is hoped that with the support of multilateral authorities this project will be fulfilled as soon as possible so that its achievements be useful for future researchers and archaeologist.

Keywords

location, Ojan city, Ilkhani, archaeological investigations, historic resources.

*. Ph. D. in Archaeology. Assistant professor at University of Tehran, Tehran, Iran. velayati@ut.ac.ir.

** M. A. in Archaeology. Tehran, Iran. mehdizadeh_behzad@yahoo.com

*** Ph. D. candidate in Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Hamid.khanali@modares.ac.ir